
KOVÁCS LÁSZLÓ

A GYAKORLATI FELKÉSZÍTÉS FORMÁI A II. VILÁGHÁBORÚIG AZ EGRI TANÍTÓKÉPZŐBEN

Bevezetés

Napjaink tanítóinak képzése során az egyik legfontosabb feladatként jelenik meg a felsőoktatási intézményekben az elméleti ismeretek elsajátíttatásán túl az alapos, gyakorlati tanításra történő felkészítés, a gyerekekkel, az osztállyal folytatott munkára vonatkozó mélyreható, a későbbi tanári tevékenység szempontjából jól kamatoztatható ismeretek átadása. Ehhez mindenképp hozzájárul, hogy a tanítójelölt maga is milyen példával találkozik felkészítésének időszakában mind az elméleti stúdiumokon, mind a gyakorló intézményben eltöltött számos év és tanóra alatt.

Az előbbi megközelítésnek a szellemisége jól megfigyelhető már közel két évszázaddal korábban is, az első magyar nyelvű tanítóképző alapítójának, Pyrker János László egri érseknek az elképzelését tanulmányozva, akinek törekvéseit Maskovics Mihály nagykallói káplán, az intézet kinevezett tanára idézi meg az 1834-ben kiadott kis füzetecskéjében. (Benkóczy, 1928. 26–28. o.)

Jelen munkánk terjedelmi korlátai nem engedik meg a témakör mindenre kiterjedő, mélyebb elemzését, ezért elsősorban arra fókuszálunk, hogy a számos értékes szekunder forrás segítségével (Abkarovits, 2016; Benkóczy, 1928; Bartók, 2013; Bodosi, 2009; Dobos, 2005), valamint a rendelkezésünkre álló primer forrásokat¹ felhasználva, néhány általunk lényegesnek tartott mozzanatot kiemelve, az intézményben folyó gyakorlati képzés II. világháborúig terjedő időszakát bemutassuk.

A kezdetek

A Pyrker érsek által 1828-ban alapított – akkor még középfokú – egri tanítóképzőben már az indulási időszakban is nagy hangsúlyt fektettek a gyakorlatokra. A jelöltek ez irányú szakmai felkészítésének elengedhetetlen feltételeként említették, hogy olyan iskola álljon rendelkezésre az intézet tanulói számára, ahol a megszerzett elméleti ismereteiket a gyakorlatban kipróbálhatják, fejleszthetik. (Bodosi, 2009) A Foglár-nevelőintézetben, ahol a képző megnyitotta kapuit, az érsek ezért egy „kisebb nemzeti” iskolát is létesített, ahol a jelöltek rendsze-

1 Egri Érseki Róm. Kath. Tanítóképzőintézet Értesítői (1896/97; 1915/16–1937/38), később lsd. csak Értesítő.

resen gyakorolhattak. Lehetőségük volt a kétosztályos intézményben tartott tárgyak tanítására, úgymint: vallástan, betűismertetés, szótagolás, olvasás és írás, latin olvasás és írás, számtan. A gyakorlóiskola tanítója részletes tanítási tervet készített, amit a növendékeknek követni kellett. (Benkóczy, 1928. 145. o.) Komoly erényeként említhetjük meg tehát az egri képzésnek, hogy már az indulás időszakától kezdve volt gyakorlási lehetősége elemi iskolában a tanítójelölteknek, míg számos más intézet esetében főleg telente vehettek részt iskolai segédtanítói gyakorlaton, és csak ezt követően kerülhettek ki városi vagy falusi elemi iskolákba. (Kulcsár, 2014)

Bartakovics Béla érsek idején, 1852-ben költözött át a képző a Líceum épületébe, ahol közel egy évszázadon át működött. Ez az időszak nemcsak a költözés, hanem az 1848-ban kiadott, 1850 szeptemberében pedig *Leopold von Thun Hohenstein* birodalmi kultuszminiszter által hazánk összes középiskolájában kötelezővé tette *Entwurf* következtében is igen sok kihívással, átalakítással járt. Különösen azokban a felekezeti iskolákban, ahol továbbra is államilag elismert bizonyítványokat akartak kiadni. Sokan – főleg a protestánsok – azért zárkóztak el igen határozottan a rendelkezés végrehajtásától, mert nem akartak alkalmazkodni az osztrák rendszerhez, meg szerették volna tartani autonómiájukat. (Bartók, 2013)

Ami az említett problémák mellett mégis a rendelkezés pozitívumának tekinthető, az mindenképp a gyakorlatorientáltság volt. Az első évfolyamon inkább elméleti, míg a második esetében a gyakorlati felkészítés dominált. Jól látható ez a 12533/123. számú rendelet ide vonatkozó részeinek vizsgálata során, miszerint: „Az órabeosztás akként eszközözlendő, hogy az első évben több elméleti óra legyen, mint gyakorlati, a második évben pedig megfordítva. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy azokat a tárgyakat, amelyeket gyakorlat által sajátíttatnak el, több órában tanítsák.” (Benkóczy, 1928. 58. o.)

A konkrét gyakorlati feladatok tekintetében pedig ezt olvashatjuk: „A gyakorlati kiképzés abból álljon, hogy al- és főelemi tanítók oktatásánál jelen legyenek és az ott tapasztaltakról jegyzeteket készítsenek. Dolgozatokat írjanak, amelyekből kitűnjék a helyes gondolkodás és módszer. (...) Igazgató a tanítók bevonásával próbaleckéket rendezzen, amelyeken a jelöltek tanítsanak. A tanítónövendékek tanításai megbírálandók.” (Benkóczy, 1928. 58. o.)

A fenti idézet is érzékletesen tükrözi, hogy Egerben is követik a *Bestimmungen für die Präpamnden-Curse* utasításait, a közoktatásügyi miniszter 1848. évi 6111. számú, valamint az 1849. júliusában kiadott rendeleteit, melyek alapján népiszkolai tantárgyakat és a módszert nemcsak hospitálták a jelöltek, hanem teljes tanórán tanítottak, sőt egy-egy tantárgy esetében ezt hosszabb időn keresztül gyakorolták az igazgató vagy a tanító vezetésével. A tanításokról, annak eredményéről jegyzőkönyvet vezettek. Írásbeli feladat is kapcsolódott a gyakorlathoz, amelyben a tanítói hivatással összefüggő kérdéskörök kerültek kifejtésre. Ezt a munkát a gyakorlatvezető tanító vagy az igazgató átnézte, esetleges kiegészítésekkel ellátta, és úgy adta vissza a jelöltnek. (Szakál, 1934. 56. o.)

Az idézett részekből is szemléletesen kitűnik a korábbihoz képest előremutató gyakorlati szempontú megközelítés, illetve a mindennapi iskolai feladatok ellátásához kapcsolódó, a kezdő tanító számára már az oklevél megszerzése utáni első napokban is jól használható ismeretek elsajátíttatása. Maguknak a gyakorlatoknak a felépítése is egyértelműen kirajzolódik az idézetekből, ugyanis első lépésként fontosnak tartották a komoly tapasztalattal rendelkező tanítók munkájának megfigyelését (hospitálás), ennek lejegyzetelését, fontosabb módszertani elemeinek kiemelését (tulajdonképp hospitálási napló készítését), majd ezen tapasztalatok birtokában a jelöltek is tartottak órákat, amelyeket elemeztek, „megbíráltak” a mindenkorli szakvezetők irányításával. Pedagógiai szempontból kétségkívül előremutatónak tekinthetők ezek az elképzelések, igaz az akkori történelmi helyzetben nem arattak osztatlan sikert! (Bartók, 2013. 277. o.)

Változások a népiskolai törvény után

Jelentős változásokat hozott a tanítóképzésben az 1868. évi XXXVIII. törvény-cikk, amelyet Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter adott ki. A korábbi kétéves képzés hossza három évre nőtt, mindezzel együtt a gyakorlóiskolák felállítását is előírta az intézetek mellé. (Dobos, 2005. 19. o.) Egerben Bartakovits érsek 1870-ben rendeli el a képző törvénynek megfelelő átszervezését, a feladattal pedig Tárkányi Bélát, az intézet új igazgatóját bízta meg. A tantervet a törvényi előírásoknak megfelelően állította össze, amelyet tartalmában követett a későbbi püspökkari tanterv is. Ebben 8 tantárgyi csoport jelent meg kötelezően előírt formában, amelyek esetében – Bartók (2013) megjegyzésére utalva – a sorrendnek is jelentősége volt fontosságuk tekintetében. Témánk szempontjából ezért lényeges kiemelni, hogy a „Hit és erkölcstan” után másodikként jelent meg a „Neveléstan” tantárgycsoportja, amelyen belül az általános nevelés, tanítástan, oktatási módszertan mellett megtaláljuk a tanítási gyakorlatot is. Előbbiek alapján is jól következtethető a gyakorlatok kiemelt szerepe, fontossága.

A gyakorlatokat a négyosztályos osztott líceumi elemi iskolában teljesítették az egri képzősök az 1870-es években. Különösen sok problémát okozott ez a – napjainkban természetesnek tűnő, több szempontból is előremutató – megoldás, ugyanis a későbbi munkahelyükön a jövőbeni tanítók kevésbé találkozhattak osztott, mindinkább osztatlan osztályokkal, vagyis elsősorban ezen a téren kellett volna jelentősebb gyakorlatot szerezniük, módszertani felkészültséggel rendelkezniük. Ennek kiküszöbölésére rendszeresen alakítottak ki osztatlan osztályokat is az elemi iskola osztályaiból. (Abkarovits, 2016. 86. o.)

Az említett változtatások elindításában nagy szerepet játszott 1874-től Katinszky Gyula intézeti tanár, akit Samassa érsek kért fel 1874-ben arra, hogy a líceumi elemi iskola és a képző gyakorlati tanításra vonatkozó tervének összehangolását elvégezze. Hamarosan meg is tette javaslatait a változtatásra,

aminek első lépéseként a zenetermet kérte berendezni az alkalmanként létrehozandó osztatlan osztály működéséhez, valamint további padok készíttetését és elhelyezését a terembe, ahová a tanítószakosok is leülhetnek látogatásaik alatt. A javaslatát pedig azzal indokolta, hogy így a jelöltek nemcsak az osztott, hanem az osztatlan iskolában is szerezhettek tanítási gyakorlatot. (Benkóczy, 1928. 149. o.) Az elképzelés mögött jól érzékelhető az országos elvárásoknak való megfelelés, de a minisztérium nyomása is, ahonnan egyértelműen az osztatlan osztályokban történő gyakorlat megvalósítása az elvárt, minden, nem állami fenntartású tanítóképző intézményben is.

Katinszky rendkívüli energiával, lelkesedéssel végezte munkáját a gyakorlóban, amit egy 1884-es jegyzőkönyv is külön megemlít. Meglepő újtással állt elő a harmadévesek gyakorlata kapcsán, amikor azt kérte, hogy a jelölteket legalább két hétre mentsék fel a délutáni órák látogatása alól, mialatt a vezetésével a gyakorlóiskolában gyakorlati felkészítést kapnak tanítástanból. (Benkóczy, 1928) Ezzel a lépésével tulajdonképpen az összefüggő tanítási gyakorlatnak egy formáját valósította meg az intézményben, ami a kor viszonyait figyelembe véve mindenképp rendkívül innovatív kezdeményezésnek tekinthető.

Az 1880-as évek elején határoz a tanári kar arról is, hogy az intézmény befejezése után egy gyakorlóévet külső iskolában kell eltöltenie a növendékeknek ahhoz, hogy a tanítóképesítő vizsgát letehessék. Benkóczy (1928) utal arra, hogy ez már a korábbi miniszteri rendelkezésekből is kitűnik, de a jelentős tanítóihiány miatt ez alól éveken át felmentést kaptak a végzősök. Mindezekből szemléletesen látszik már a XIX. század végén is az a szakmai megközelítés, miszerint az összefüggő külső gyakorlatnak komoly jelentősége van a hivatásra való felkészítés szempontjából.

További jelentős változást hozott az évtizedben a képzési idő ismételt növekedése, ami a negyedik évfolyam bevezetését jelentette Egerben is. Az 1883/84-es tanévre felvett diákoknak már négy évet kellett az iskolapadban tölteni a tanítói képesítés megszerzéséhez. Igaz, a képzési idő emelkedett, de a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1881/15369. számú rendelete megengedte, hogy a legkiválóbbak a képesítő vizsgát – további gyakorlóév letöltése nélkül – közvetlenül a képző befejezése után letehessék. (Bodosi, 2009. 65. o.)

A korabeli gyakorlatok pontos felépítését és formáit is megismerhetjük Katinszky Gyula emlékiratait tanulmányozva, akinek az egri iskolai gyakorlatok VKM² általi bírálata kapcsán válaszként megjelent gondolatait Benkóczy (1928. 149–151. o.) örökítette meg. Ezek alapján látható, hogy az egri tanítóképzősök 1884-től kétféle osztályban is végzik a gyakorlatukat, ugyanis osztatlan és osztott osztályokban gyakorolhatnak heti rendszerességgel. Igaz, a tulajdonképpeni gyakorlóiskola a 6 osztályos osztott belvárosi elemi iskola volt, de ennek tanulóiból minden tanév utolsó hónapjaiban egy kis osztatlan osztályt állítottak fel a további gyakorlás céljára. A tanévben a gyakorlatok úgy szerveződtek, hogy a 3. évesek hetente két órában, a 4. évesek pedig háromban a gyakorlóis-

2 Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

kola két tanítójának közvetlen vezetése alatt, valamint a képző megbízott oktatójának utasításait figyelembe véve figyelték meg az órákat, illetve tanítottak osztott és osztatlan osztályokban. Ez utóbbi esetében is megfigyelik a tulajdonképpen „szakvezetőjük” munkáját minden tantárgy esetében, majd a növénydek is legalább két alkalommal tartanak órát ebben az osztályban. Katinszky maga elismeri, hogy ez a gyakorlási módszer nem tükrözi kellő módon a falusi iskolák gyakorlatát, ahol nem egyszer száz tanulóval kell egy tanítónak dolgozni, de pedagógiai szempontból mindenképp előnyösebb lehet ilyen módon megszerezni az első tapasztalatokat. Ebben a formában megvalósulhat az a – napjainkban is nagyon fontos – didaktikai alapelv, miszerint a könnyebbtől kell haladni a nehezebb felé. Tehát nézete szerint az osztott iskolában történő gyakorlati előkészítés után az osztatlanban is feltételezhetően nagyobb sikereket lehet elérni.

A fent leírtakból jól felismerhető az a problémakör, ami az osztott és osztatlan osztályokban folyó gyakorlatok kapcsán kirajzolódik a korszakban, és a következő évtizedben is a gyakorlatok körüli vitákat hozza elő. Sokban hozzájárul ehhez a VKM ismételt kifogása az egri gyakorlat ellen, amely mögött mindenképp az állami képzőkben előírtak követése, annak az átvétele húzódik meg.

Újabb változások 1889 nyarán történnek a gyakorlatok vezetése kapcsán, amikor Katinszkyt az érsek más, fontos feladatra szemeli ki, munkáját pedig Kontra László Vazul veszi át, mint a gyakorlóiskola vezetője és a pedagógia tanára. Már a következő évben ajánlást tesz a korábbi gyakorlótanítások átszervezésére, ugyanis szakmai szempontból nem kettő, hanem csak egy tanítót javasol Szőke Sándor személyében, ugyanis így sikeresebben és egységesebben lehetne vezetni szerinte a gyakorlatokat. Javaslatát az érseknél hamarosan meghallgatásra talált.

Az 1890-es évek elején is tovább folytatódik a VKM részéről az intézmény gyakorlatai kapcsán megjelenő bírálatok sora. Az érsek Kontra Lászlótól várta a megoldási javaslatokat, aki egy önálló gyakorlóiskola létrehozásában látja az előrelépés lehetőségét. A tantestület ezt – különösen kiemelve jelentős költségeit – nem támogatta, hanem egy másik javaslattal állt elő. Ebben a tervezetben megjelent részben a korábbi gyakorlat is olyan pontosítással, hogy a 4. évesek az 1. félévben az osztott, illetve a „mesterségesen létrehozott” osztatlan osztályokban, majd – jelentős újjátásként – a 2. félévben már egy külvárosi osztatlan iskolában végezzék gyakorlótanításaikat. Kontra ezt nem tudta elfogadni, ezért az érsek más feladattal bízta meg. (Benkóczy, 1928. 153. o.) Utóda Vincze Alajos lett, aki az 1893-as évtől kezdve a korábbi javaslatok szerint szervezte a gyakorlatokat. Megbízatása Kál község plébániájára történő kinevezése miatt csak rövid ideig tartott (Bartók, 2013), így ismételten új vezetőt kellett keresni a gyakorlóiskola élére.

Samassa érsek hamarosan meg is találta Szőke Sándor belvárosi tanító, a gyakorlatok egyik korábbi segítője személyében azt az alkalmas szakembert, aki megfelelő szakmaisággal tudta irányítani az intézményt, a képzősök gya-

korlatait. Mivel magasabb képesítést is sikerült szereznie ebben az időszakban, ezért a pedagógia tanszéket is rábízta. Kinevezésével egy új, a gyakorlatok szempontjából kiegyensúlyozott, több évtizedig tartó időszak kezdődött az 1894-es évtől. Külön segédoktatókat már nem alkalmaznak a gyakorlóiskolában, hanem egyedül Szőke Sándor feladata lett a gyakorlati képzés minden irányú, nem kis kihívásokkal teli munkájának koordinálása. (Benkóczy, 1928)

A gyakorlati felkészítés a források alapján igen alaposnak tűnik, amit az 1896/97-es Értesítőben leírtak is szemléletesen tükröznek. (Bodosi, 2009) Jelentős számú a 2. évesek iskolalátogatása, akik 32 alkalommal voltak hospitálni arányos módon elosztva a látogatásokat. Az 1–4. osztályok mindegyikét 6-6, az összevont 5-6. osztályokat összesen 8 alkalommal hospitálták. A 3. évfolyamos tanítójelöltek 16 példánytanítást láttak, készítettek 3 tárgyhoz tervezetet (humán, reál, művészeti-gyakorlati), tanítottak 3 alkalommal, társainak tanítását látták 54-szer, részt vettek 57 bírálatban. *„A 4. évfolyam minden növendéke: látott a reáliákból 19 példánytanítást, az osztatlan iskola vezetéséből 4 példány tanítást (...) készített a reáliákhoz 3, osztatlan iskolához 1 tanítási tervezetet, tanított reáliákból 3-szor, osztatlan iskolában 1 délelőtt (...), készített önbírálatot 4-szer; kölcsönös bírálatot, 64-et, részt vett 52 bírálatban.”* (Idézi: Bodosi, 2009. 92. o.)

Az idézett rész szemléletesen tükrözi az intézet XIX. század végi viszonyait a gyakorlatok alaposságának szempontjából. Már a 2. évfolyamosok is rendszeresen hospitáltak minden osztályban, illetve megismerkedtek az osztott és osztatlan osztályokban folyó pedagógiai munkával. A 3. éveseknél folytatódtak a hospitálások, de egyre több feladatot kaptak a gyakorlatok során, mert a megfigyeléseken túl szakszerű bírálatokat is kellett készíteniük *társaik óráiról, de saját maguk is tartottak több alkalommal tanórát. A 4. évfolyamon pedig kiegészültek a feladatok az osztatlan osztályokban történő megfigyelésekkel, gyakorlótanításokkal, bírálatokkal.*

Az első világháborúig nem tapasztalhatóak jelentősebb változások a gyakorlatok, valamint a gyakorlóiskola tekintetében. A kontinuitást Szőke Sándor személye biztosította, aki az iskolát ekkor már több mint két évtizede irányította, de emellett a 2. osztályban lélektant, a 3.-ban nevelés- és módszertant, valamint 3. és 4. osztályokban a gyakorlati tanítást is vezette. Rendkívül jelentős múlttal rendelkezett az oktató-nevelő munka terén, ugyanis az intézetnél ekkor már 29 évet töltött el, a teljes szolgálati éveinek száma pedig 38 volt.³

A gyakorlatok korábbi rendjét az első háborús években próbálták megtartani, igaz, a 2. évfolyamos hospitálásokról nem találunk feljegyzéseket az 1915/16-os Értesítőben, viszont a 3. és 4. évfolyamok esetében szintén jelentős számban megtalálhatók a mintatanítások, illetve a hallgatók által tartott órák. Ezek alapján meg tudhatjuk, hogy harmadéven 8 mintatanítást figyelhetek meg, valamint 8 humán, illetve 4 reál órát tartottak, a negyedévesek pedig 17 mintatanítást láttak, és tanítottak is humán, valamint reál tárgyakat. Ez utób-

3 Értesítő 1915/16. 13. o.

biak pontos száma nem rajzolódik ki a forrásból, csak az, hogy az előző évfolyamhoz képest több órában volt erre lehetőségük.

A hittan megfelelő tanításának különösen fontos szerepe volt az intézményben, ami az alapítás helyét és a fenntartóját figyelembe véve nem meglepő. Az 1–3. osztályokban az órarend tanulsága szerint heti két órában tanultak hittant a jelöltek, majd az elméleti megalapozást a 4. évfolyamon a *hitelemzéstannal* zárták szintén két órában.⁴ A tárgy esetében különösen precízen jártak el a gyakorlatok esetében is. Törekedtek arra, hogy a legjobb felkészítéssel menjenek ki tanítani a hallgatók későbbi munkahelyükre, ezért „*a népiskolai vallásoktatás tárgyainak mindegyikéből a szaktanár mintatanításokat mutatott be a gyakorló iskolában a növendékek előtt, akik azután előzetesen megbeszélte, írásba foglalt és átvizsgált tervezet alapján tartottak hitelemző tanításokat, amint a szaktanár példát adott nekik, nemcsak osztott, hanem részben osztott és osztatlan iskolában is*”.⁵

A testgyakorlás tanítására is komoly hangsúlyt fektettek, sőt itt figyelembe vették a jelöltek adott területre vonatkozó készségbeli különbségeit is, ezért a „gyengébbeknek” több alkalmat is biztosítottak a gyakorlati tanításra.

Minden gyakorlótanításhoz alapos tervezetet készítettek, amit a gyakorlat legfőbb irányítója, a pedagógia tanára – egyben a gyakorlóiskola vezetője – precízen átnézett, kijavított. Ennek alapján lehetett véglegesíteni a tervezetet, majd megtartani az órát. Akik nem tanítottak, azoknak is kötelező volt vázlatot írni, bírálati jegyzetet és jegyzőkönyvet készíteni a látottakhoz. Mindig jelöltek ki hivatalos bírálókat, de voltak önkéntesek is, akik részletesen, írásban elemezték az órai munkát. Az elkészült dolgozatokat a tanáruk minden alkalommal szigorúan átvizsgálta, értékelte.⁶ A látottakat közösen is alaposan analizálták, a tapasztalatokat megbeszélték, későbbi tervezett óráiknál beépítették a tanulatokat.

Az I. világháború utolsó éveit súlyos megpróbáltatások sorát hozták az intézet életében is. A tanárok közül behívták *Benkóczy Emilt* katonai szolgálatra, akinek a helyettesítését meg kellett oldani, de a besorozott diákok felkészítését is megfelelő módon kellett megszervezni, hogy levizsgázhassanak a frontra indulásuk előtt. Igen jelentős és megdöbbentő adatok találhatók az 1918-as év nyarára vonatkozóan, amikor a 18 fős harmadéves osztályból 17-en, a 12 negyedévesből 10-en, vagyis mindkét esetben majdnem a teljes osztály katonai szolgálatot teljesített. (Bartók, 2013. 286. o.)

A nehézségek ellenére Szőke Sándor irányítása alatt a gyakorlatok nem szenvedtek csorbát. A végzősök esetében a helyi tanterv 144 órájából 32 félórát használtak fel mintatanításokra. A hallgatók sem kevés órát tartottak, ugyanis *a „humán tantárgyakból 11, a reál tantárgyakból 8, a művészi és gyakorlati tantárgyakból 7 teljes órát tanítottak osztatlan iskolai csoportosítás mellett*”.⁷ A katonai

4 Értesítő 1915/16. 49. o.

5 Értesítő 1915/16. 53. o.

6 Értesítő 1915/16. 54. o.

7 Értesítő 1917/18. 25. o.

tanfolyamokon részt vevők esetében szintén törekedtek a gyakorlati tanításaik legalább részleges biztosítására, ezért a „vizsgálati és tanképesítői tanításon kívül legkevesebb egyszer tanítottak”.⁸

A harmadévesek esetében pontos számadatokkal nem szolgál az Értesítő, de olvasást, írást, számolást, beszéd- és értelemgyakorlatot tanítottak, valamint előtte mintatanításokon vettek részt. (Lásd még: Bodosi, 2009.) Ismételten külön feltüntetik a másodévesek hospitálásait, amely alkalmak a későbbi gyakorlati tanítások szempontjából mindenképp szakmai segítséget nyújtottak a diákoknak.

A testgyakorlás tárgya különösen kiemelt helyet foglalt el a háborús időszakban a képzés rendszerében. Látszik ez a gyakorlatok megszervezése kapcsán, ugyanis korábban egy alkalommal kellett belőle gyakorlótanítást végezni, míg ebben az időszakban többször, illetve a tanfolyamok hallgatóinak is legalább egy alkalommal.

Érzékelhető, hogy a nehézségek ellenére sem szerettek volna a szakmai elvárásokból engedni, a gyakorlati felkészítés színvonalát mindenképp próbálták megőrizni, biztosítani a lehetőségeket a gyakorlásra.

A két világháború közötti időszak

A világháború utáni időszak számos nehézséget és átalakulást hozott az intézet életében. A tanácsköztársaság időszakában mind a diákok, mind a tanárok között voltak, akik szimpatizáltak a változásokkal, utóbbiak elsősorban a tanítóképzés színvonalának emelésére vonatkozó elképzelésekkel. (Somos, 1979) Aktívan mégis csak 4 tanuló vett részt az egri képzőből az új eszmék terjesztésében (Bartók, 2013), illetve állt vöröskatonának, akiket 1919 őszén az intézet korábbi tevékenységükre hivatkozva nem vett vissza tanulói közé.⁹

Jelentős átalakulást hozott az intézmény életében is az a vallás- és közoktatásügyi minisztériumi rendelet (7041/1920.), amely 6 évre emelte a tanítóképzés időtartamát. A rendelkezést az érsek is megerősítette 1920 augusztusában, kérve az átszervezést. A szakmai érveket nem vitatva, sőt a túlterheltség megszűnését várva az egri tantestület örömmel vette a képzés idejének változtatását, és egyben a hivatás tekintélyének növekedését is remélte az újíto szándéktól. (Bodosi, 2009)

A várt pozitív hatás azonban elmaradt, a jelentős képzési idő növekedéssel inkább az intézetek létszámcsökkenése, az elnéptelenedés veszélye jelent meg országszerte. Az egri képzőben is csupán csak 8 fő jelentkezett be az 1920-as tanévre az első évfolyamra. (Bartók, 2013) A problémák kiküszöbölésére a képzési idő optimálisabb meghatározását kellett végrehajtani, úgy, hogy a korszak gazdasági, társadalmi kihívásainak a tanítóképzők meg tudjanak felelni. Ebből

8 Értesítő 1917/18. 25. o.

9 Értesítő 1918/19 – 1919/20 – 1920/21. (összevont, szerz.) 5. o.

a megfontolásból 1923-ban változtatott Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a képzés idején, és öt évre mérsékelte azt, meghatározva az intézmények fontos feladatát, ami az állami képzők tantervének elején ekként jelent meg: *„A tanítóképzés feladata egészséges, vallásos és hazafias, művelt, hivatásukat értő és szerető tanítók nevelése.”* (Mészáros, 2000. 254–255. o.) Ezt a szellemiséget követték – bár nem állami képzőről volt szó – Egerben is, ebben a felfogásban jelenik meg 1925 októberében az az érseki rendelet, amely az öt évfolyamos egri képző tanítástervének életbeléptetését deklarálja.

Az 1920-as évek elején folytatott gyakorlatokra visszatekintve külön hangsúlyozza az Értesítő¹⁰, hogy önálló gyakorlóiskolával még ekkor sem rendelkezik az intézmény, de továbbra is Szőke Sándor mint módszertantanár irányítja az iskolai gyakorlatokat, mintatanításokat mutat be, és a korábbiakhoz hasonlóan a növendékek a tanítás előtt megbeszélést tartanak, majd utána bírálattal fejezik be a munkájukat. Ami viszont újdonságnak számít a korábbiakhoz képest, hogy 1. osztályban megjelenik a hospitálás, ami mindenképp egy újításnak tűnik a korábbi időszakhoz képest.

Az igazi és már régóta várt változást az 1923/24-es tanév hozta meg, amikor Szmrecsányi Lajos érsek önálló, külön tanítóval rendelkező, osztatlan gyakorlóiskolát alapított. (Benkóczy, 1928. 153–154. o.) Néhány hónapig Barabás E. Sándor, majd két évig Peczár Gyula állami tanító vezette az intézményt olyan eredményesen, hogy mindenki által elismertté vált a városban. Az 1925-ös tanévtől Forgács István korábbi felnémeti tanító kezdi meg működését az iskolában, aki továbbviszi az addigi eredményes munkát, de a következő év tavaszán súlyos betegsége miatt kénytelen megválni hivatalától.¹¹

A gyakorlóiskola elindulásának átmeneti időszaka 1927 őszével zárul le, amikor az érsek Szügyi Trajtler Gézá-t nevezi ki az intézmény élére. *„Eddigi működése biztosíték arra nézve, hogy állását közmegelegedésre fogja betölteni. Különben kinevezésével a gyakorlóiskola ügye is nyugvópontra jutott s a legjobb reményekkel vagyunk arra nézve, hogy az intézet e szerves tartozéka ezentúl áldásos működést fog kifejezteni a növendékek gyakorlati kiképzésében.”*¹²

Az Értesítőből idézett néhány sor is mutatja, hogy ettől az évtől egy új, nyugalmas, szakmailag magas színvonalat biztosító korszak kezdődött a gyakorlóiskola, a gyakorlatok tekintetében.

Szecskó Károly Szügyi Trajtler Gézá-ról írt munkájában az intézmény jeles tanárának, későbbi igazgatójának – Somos Lajosnak – visszaemlékezését idézi meg volt kollégájukról, akinek kiváló pedagógusi és emberi értékei jól tükröződnek a leírtakból: *„Szügyi Trajtler Géza azok közé a pedagógusok közé tartozott, akik a pedagógushivatást a maga teljességében vállalták. Mélyen áthatotta az a meggyőződés, hogy vállalt hivatását csak úgy töltheti be, ha állandóan képezi, fejleszti önmagát, és ha nemcsak a gyerekeknek, hanem a népnek is tanítója,*

10 Értesítő 1918/19 – 1919/20 – 1920/21. (összevont, szerz.) 12–13. o.

11 Értesítő 1925/26. 3. o.

12 Értesítő 1927/28. 30–31. o.

nevelője lesz. (...) A népoktatásnak és népművelésnek nem egyszerű szolgálója volt. Nemcsak hirdette, terjesztette korának pedagógiai kultúráját, hanem alkotó módon maga is hozzájárult annak gazdagításához. Népiskolai történelmi tankönyve mellett a kiadásra került tanítási vázlatai és szerzői munkaközösségekben készült olvasó- és tankönyvei tanúskodnak erről.” (idézi: Szecskó, 2015. 7. o.)

Az új igazgatóval egy elhivatott, magas képzettségű, precíz, egyben komoly pedagógiai érzékkel megáldott szakember lett a gyakorlatok egyik vezetője. A tanítóképzőt Egerben végezte (1908), majd a közeli Kápolnán helyezkedett el. Megragadott minden olyan lehetőséget, amellyel bővíthette tudását. Nemcsak a pedagógia területén, hanem a mezőgazdasági ismeretekben is rendszeresen továbbképezte magát. Eredményes nevelő-oktató tevékenységét már a világháború előtt több elismeréssel, kitüntetéssel jutalmazták. Az Egri főegyházmegegye *Rajner-díját* 1914-ben kapta meg, amit a kiváló tanítók részére alapítottak. A következő évben pedig már újabb dicsérő elismerésben részesítették kimagasló munkájáért.

A szépirodalom iránt nemcsak érdeklődött, hanem maga is aktív irodalmi tevékenységet folytatott, verseket, színdarabokat írt. Különösen sokat tett a népművelés ügyéért, aminek szintén több elismerés lett az eredménye, sőt 1924-ben egy – az adott témában – benyújtott pályázatával első díjat is nyert. (Szecskó, 2015. 16–29. o.)

Az egyre bővülő gyakorlati feladatok szakszerű vezetéséhez mindenképpen szükség volt a fentiekben leírt széles körű felkészültséggel rendelkező gyakorlóiskolai igazgató-tanítóra, aki a képzőben megszerzett elméleti ismereteket jól ki tudta egészíteni a gyakorlatban.

Az 1928/29-es tanév Értesítőjéből látható a gyakorlati feladatok újabb bővülése, differenciáltabbá válása. A tanítói gyakorlat megszerzéséhez négy területen keresztül vezetett az út: a *mintatanítások*, a hallgatók *próbatanításai*, a tanítójelöltek *hospitálásai* és a *pedagógiai gyakorlatok* teljesítése révén.¹³

A *mintatanítások* bemutatása a gyakorlóiskola igazgatójának feladata volt, aki a 4. és 5. évfolyamosoknak rendszeresen tartott ilyen órákat. Az órák tervezetét a növendékek beírták egy erre a célra rendszeresített gyűjteményes füzetbe. A látottakat gondosan megbeszélték, elemezték az adott témához kapcsolódó módszertani szempontok kiemelésével.

A *próbatanításokat* a 4. évfolyamon a pedagógia tanára, a végzősöknél a gyakorlóiskola igazgatója készítette elő. Ennek keretében leírták a tanítás előzetes vázlatát, megjegyezték az óra célját és nevelő mozzanatait, elkészítették a végleges vázlatot. Akik tanítottak az adott alkalommal, részletes tervezetet is készítettek. Az elkészült munkát mindkét korábban említett, a gyakorlatokkal foglalkozó tanár átnézte, helyesírási és tartalmi szempontból is javította. A szakmai észrevételeket figyelembe véve a jelölt kiegészítette, átdolgozta vagy – amennyiben indokoltnak látták – újra is írta a tervezetet. A próbatanításon

13 Értesítő 1928/29. 26–27. o.

minden hallgatótárs, valamint a két oktató is jelen volt. A tapasztalatokat lejegyezték a tanítási naplóba, majd az óra után pontos koreográfia szerint beszéltek meg a látottakat. Először az órát tartó növendék értékelte saját munkáját, majd az adott alkalomra kijelölt bíráló hallgató, akit az önkéntesen jelentkező követett, végül a pedagógiatár zárta az értékelést. Minden elhangzott megjegyzést, javaslatot precízen le kellett jegyezni a tanítási naplóba, hogy az a későbbiekben felhasználható legyen a még eredményesebb munkához.

A próbatanítások tárgyát és mennyiségét jól demonstrálja az adott év értesítőjének adatai alapján készített táblázat:¹⁴

IV. évfolyam	V. évfolyam
11 beszéd- és értelemgyakorlat	33 vallástan
8 olvasás és írás	10 beszéd- és értelemgyakorlat
10 olvasmánytárgyalás	19 olvasmánytárgyalás
4 helyesírás és nyelvi magyarázat	19 helyesírás és nyelvi magyarázat
3 fogalmazás	23 fogalmazás
9 számolás és mérés	23 számolás és mérés
3 rajz	15 földrajz
2 ének	8 történelem
2 kézimunka	24 természeti és gazdasági ismeretek
3 testgyakorlás	7 rajz
	6 ének
	5 kézimunka
	6 testgyakorlás
Összesen a IV. évfolyamon: 55	Összesen az V. évfolyamon: 198
Összesen: 253 próbatanítás	

A táblázatból kiolvasható, hogy az 5. évfolyamon jelentős, az előző évfolyamhoz képest közel négyszeres óraszámokban tarthattak órát a növendékek, ami a gyakorlatokra felhasználható óraszámokból is következett. Egerben is természetesen követték az 1925-ös tanterv előírásait, amely a 4. évfolyamon heti 2, míg a végzősöknek 6 órát határozott meg a tanítási gyakorlatokra, valamint az 5. évfolyamon még plusz 1 órát a „pedagógiai gyakorlatokra” (lásd még Molnár, 2018. 9. o.). Az adott tanév osztálylétszámait figyelembe véve megállapítható, hogy a 4. évfolyamon így 1-2 óra, míg a következőben akár 6-7 tanóra próbatanítására is volt lehetőség.¹⁵ A próbatanítások kezdő évében közel 75%-ban humán, illetve a művészeti területekhez tartozó tárgyakat tanítottak a hallgatók, de ez az arány a következő évben csökkent, és egyre több reál tantárgyat is tarthattak, igaz, ennek mértéke ekkor sem éri el az 50%-ot. Természetesen

¹⁴ Értesítő 1928/29. 26. o.

¹⁵ Értesítő 1928/29. 33–35. o.

nem meglepőek ezek az arányok, ugyanis érzékelhető, hogy az elemi iskolákban megjelenő órák súlyának és eloszlásának megfelelően alakultak a próbatanítások tantárgyankénti megjelenései is.

A *hospitálások* alkalmával minden negyed- és ötödéves tanítójelölt a tanév teljes időtartamában névsor szerint váltva egymást látogatta a gyakorlóiskolát. Itt számos megfigyelést végeztek, úgymint a gyermekek testi és lelki életét, a nevelés és tanítás munkáját, az iskolai rendtartást és adminisztrációt, a termek berendezését, felszerelését követték figyelemmel, de az órák közötti szünetekben a játékot is irányították, vagy segítettek a tanításhoz kapcsolódó eszközök előkészítésében. Főként a végzősök rendszeresen be voltak osztva helyettesítésekre is, de a tanév utolsó hónapjaiban a negyedévesek is kaptak ilyen feladatot. Az ötödévesek részt vettek továbbá a városi „siket-néma intézet” számos tanóráján a pedagógiatanáruk, valamint az intézet igazgatójának vezetésével, ahol megfigyeléseket végeztek, és szakmai előadásokat hallgattak.¹⁶

A *pedagógiai gyakorlatok* stúdium az ötödévesek tanrendjében heti 1 órát tett ki, és főleg pedagógiai-pszichológiai elméleti ismeretek feldolgozásával, azok gyakorlati alkalmazásával/alkalmazhatóságával foglalkoztak a jelöltek a pedagógia tanárának irányításával. Ez egyféle szélesebb értelemben vett – ahogyan erre Molnár is utal munkájában (Molnár, 2018) – megközelítése a gyakorlati felkészítésnek. Az első félévben inkább gyermeklélektani feladatok kidolgozása, megbeszélése volt jellemző, míg a második félévben „...neveléstan, tanítéstan, módszertan, a népiskolai tanterv és utasítás vezérelve”¹⁷ kerültek összefoglalásra. Jól kapcsolódott ide a *pedagógiai olvasóköri* létrehozása, tevékenysége is, ahová ajánlottan az alsóbb évesek nem kevesen, míg a 4-5. évfolyamosok teljes létszámban csatlakoztak. A beszedett tagdíjakból meghatározó szakirodalmakat vásároltak, amelyeket feldolgoztak, szakmailag megbeszéltek, elemeztek.

A következő tanévben alapvetően az előző évekhez hasonlóan jártak el a gyakorlatok szervezése területén. A hospitálások esetében viszont tapasztalható bizonyos előrelépés, ugyanis már a 3. évfolyamosok is végeztek megfigyeléseket a teljes tanévben a gyakorlóiskolában. Ez a változás mindenképp a gyakorlati felkészítés még alaposabb megvalósítását jelentette az intézményben.

Az 1929/30-as tanév nemcsak a korábban említett – gyakorlati képzés szempontjából – pozitív előrelépés miatt volt jelentős, hanem a gyakorlatok legfőbb vezetésével megbízott *Tajtler Géza* ide vonatkozó tevékenységének minisztériumi szintű elismerése miatt is. A gyakorlóiskola igazgató-tanítója az egyházmegyei tanítóknak szervezett pedagógiai szemináriumon egy rendkívül sikeres bemutatótanítást tartott, amit a VKM küldöttei kiemelt dicsérettel illettek. Az érsek szintén elismerő szavaival külön kiemelte: „...köszönetet mondok Tekintetes Igazgató - Tanító Úrnak, egyben annak a várakozásomnak is kifejezést adok, hogy a tanítóképző-intézetemben felnövekvő új tanítói nemzedéket, a vezetése alatt álló gyakorló-iskola útján magához hasonlóvá igyekszik nevelni, egyházmegyémm tanítói

16 Értesítő 1928/29. 27. o.

17 Értesítő 1928/29. 27. o.

karát pedig a rendezendő szemináriumokban továbbra is igyekezni fog az új tanterv szellemére és feldolgozására rávezetni.”¹⁸ Az idézett gondolatok hűen tükrözik az intézmény fenntartójának és tanárainak gyakorlatokhoz kapcsolódó elkötelezettségét, a képzőben folyó gyakorlati képzés színvonalát, kiemelt fontosságát. Egyben megerősítést nyert az érsek korábbi döntése is, miszerint egy valóban rátermett és elkötelezett, a tanítójelöltek gyakorlati felkészítését színvonalasan ellátó szakembertől kaphatnak útmutatást a leendő tanítók.¹⁹

Az 1930-as években több változás történt a gyakorlatok terén, ami részben bővülést, de bizonyos területen némi csökkenést is hozott.²⁰

Előremutató változásként jelent meg a próbatanítások kapcsán, hogy 20 bírálói csoportot hoztak létre az 5. évfolyamosokból. Ezek a szakcsoportok a hallgatótársak óráit „lélektani és pedagógiai szempontokból bírálták: pszichotechnika, strukturpszichológia, pszichoanalízis, konstitúciós pszichológia, individualpszichológia, behaviorizmus, tömeglélektan, szociálpedagógia, reformiskola, Montessori-iskola, munkaiskola”²¹ szempontjai alapján. Jól érzékelhető, hogy igen sokrétű, szakmailag meglehetősen precíz módon, a pedagógia és pszichológia új eredményeit is figyelembe véve kellett véleményt mondani a látott tanóráról. Az említetteken túl volt az órának szaktárgyi kijelölt bírálója a hallgatók közül, valamint a pedagógiatanár véleményét is meghallgatták a megbeszélő órán. A tapasztalatok feljegyzése, rögzítése ekkor sem maradhatott el. Mindezek mellett viszont a növendékek összességében kevesebb órát tartottak, mint a korábbi időszakban. Az 1920-as évtized végén átlagosan 3-4, addig a 30-as évek elején 2-3 óra megtartására kaptak lehetőséget a gyakorlóiskolában. Némi kompenzálást jelentett az óratartás terén, hogy gazdasági népiskolában is próbataníthattak, igaz, ennek pontos, egy főre vonatkozó adatait nem találhatjuk az adott tanév Értesítőjében ²², de a későbbiekben megjelentetettekben sem.

A *pedagógiai gyakorlatok* tanóra esetében szintén tapasztalható előrelépés, ugyanis az I. félévben már nemcsak szakirodalmak alapján történő összefoglalókat, hanem gyermektanulmányi megfigyeléseket kellett végezniük a gyakorlóiskolában, illetve a tanulók lakásán. Ehhez útmutatást, szakmai segítséget a pedagógiatanárunk adott, akivel később a tapasztalatokat megbeszélték a tanítójelöltek.²³ Érzékelhető, hogy törekedtek minél inkább gyakorlatorientáltan tartalommal megtölteni a korábban több elméletet tartalmazó stúdiumot, még inkább felhasználható ismereteket átadni ezáltal a jövőbeni tanítóknak.

Új szellemiséget hozott a 30-as években dr. Somos Lajos bekapcsolódása a gyakorlatok vezetésébe. A tanár úr Debrecenben szerezte diplomáját, majd itt doktorált. Rövid ideig a debreceni piaristáknál, ezt követően az egri érseki taní-

18 Értesítő 1929/30. 19. o.

19 Értesítő 1927/28. 30–31. o.

20 Értesítő 1932/33. 43–45. o.; Értesítő 1933/34. 62–64. o.

21 Értesítő 1932/33. 43–44. o.

22 Értesítő 1932/33. 44. o.

23 Értesítő 1933/34. 63. o.

tóképzőben oktatott, 1938-tól pedig az intézet igazgatójaként folytatta munkáját. (Bartók, 2019. 85. o.) A pedagógiához, valamint a gyakorlatok irányításához kapcsolódó intenzív tevékenysége már az 1930-as tantestületbe lépése után hamarosan megfigyelhető. Az 1934/35-ös Értesítőben külön kiemelik, hogy a próbatanítások előkészítését a „*pedagógia tanára és Dr. Somos Lajos tanár*”²⁴ végzi. A következő tanévtől pedig már a tanári feladataiban is jelentős változás történik, ugyanis Szegeden újabb, tanítóképző intézeti tanári oklevelet szerzett munkáltatói kérésére pedagógiából és filozófiából. Így a következő tanévben a korábbi magyar és német szaktárgyain kívül lélektan, iskolaszervezet-tan stúdiumok tartásával és a gyakorlatok vezetésével is megbízták. (Szecskó, 1994. 9–10. o.)

A gyakorlati képzésben nemcsak az intézet saját gyakorlóiskolájának, hanem a líceumi római katolikus fiúiskolának, az ott tevékenykedő tanítóknak is jelentős szerepe volt az 1930-as években. Erre utalnak azok a köszönő, elismerő mondatok, amelyek az 1935/36-os Értesítőben olvashatóak: „*Növendékeink gyakorlati kiképzésében különös hálával és köszönettel kell megemlékeznünk a líceumi rom. kat. fiúiskola kiváló tanítóiról: Mentusz József, Tarnai Kálmán, Petrovits József és Szentgyörgyi Gyula igazgató-tanító urakról, akik a hozzájuk gyakorlati tanításra beosztott IV. és V. éves tanító növendékeket mindig nagy szeretettel fogadták, támogatták (...).*”²⁵ A forrásrészletből látható, hogy a képző gyakorlóiskolája mellett rendszeres lehetősége volt a hallgatóknak máshol is bővíteni tanítási-gyakorlati ismereteiket, elmélyülni a megfelelő módszerek szakszerű alkalmazásában, még inkább megismerkedni az iskolák mindennapi életével, a tanítók feladataival.

Az említett pozitívumok mellett viszont Somos Lajos felhívta a kisebb hiányosságokra is a tantestület figyelmét, amikor az 1936-os őszi tanári értekezleten a két gyakorlóterepül szolgáló iskola tanmenetének harmonizálására utalt. A teljes megoldást egy újabb gyakorlóiskola létrehozásában látta. Javasolta továbbá a szaktárgyi módszertanok minél korábbi tanítását a hallgatóknak, ugyanis így elkerülhető lehetne, hogy a 4. évfolyamosok minimális vagy alig-alig meglévő módszertani ismeretekkel kezdjék a tanítási gyakorlatukat. (Szecskó, 1994. 14. o.)

A javaslatok, különösen az újabb gyakorlóiskolai tagozat létrehozása tekintetében mind a tantestület, mind az egyházi előljárók esetében támogatásra találtak. Az áttörést az 1937/38-as tanév hozta az iskola életében, amikor Szmrecsányi Lajos érsek a kettős szentév alkalmából, annak szellemiségét különösen szem előtt tartva, egy rendkívül jelentős bővítést, fejlesztést indított el az egri intézetben. Az új bútorzaton, berendezéseken, termék kialakításán túl a gyakorlóiskolát is két tagozatúvá fejlesztette, ezzel igazán méltó körülményeket teremtve az egri tanítóképzésnek, lehetőséget adva egyben az akadémiai színvonalra történő áttérésre.²⁶

24 Értesítő 1934/35. 49. o.

25 Értesítő 1935/36. 55. o.

26 Értesítő 1937/38. 9. o.

A megújult körülmények a gyakorlatok tervezése, szervezése tekintetében is sokkal több lehetőséget kínáltak az intézmény számára. A gyakorlóiskola a tanévtől kéttagozatú, 6 évfolyamos, részben osztott elemi népiskolává vált. Az alsó tagozatát (1–3. osztályok) Szügyi Tajtler Géza, a felsőt (4–6. osztályok) Drencsényi Miklós igazgató-tanító vezette.²⁷ Az immár létrejött két tagozat miatt a próbatanítások, illetve a hospitálások száma is jelentősen növekedhetett. A 4. és 5. évesek ettől kezdve naponta kettesével tudtak hospitálni és tanítani. Ennek eredményeként a negyedéven átlagban 3 órát, míg az ötödéven 9 tanórát tudtak tartani a hallgatók, ami – az utóbbi esetben – a korábbi háromszorosát jelentette. Több iskolalátogatásra is lehetőség nyílt ettől a tanévtől, de külvárosi elemi iskolában is taníthattak az intézet diákjai.²⁸

Ezek a pozitív változások jelentős lendületet adtak a gyakorlati felkészítésnek, a minél alaposabb hivatásra nevelésnek. Kellő előkészítését is jelentette a tanítóképzés még magasabb szintre emelésének, amelynek folyamata az 1938/XIII. és XIV. törvénycikkek létrejöttével indult el. Mindezek értelmében megszűnt a korábbi ötéves képzés, és egy négyéves, érettségit adó líceumi képzéshez kapcsolták volna a kétéves, elsősorban a szakképzés feladatait ellátó tanítóképző-akadémiai tagozatot. (Dobos, 2005. 20–21. o.) Egerben az első líceumi osztály 1938 szeptemberében kezdte meg működését. Az intézet neve is megváltozott, így az *Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet és Fiúlíceum* elnevezés utalt a kétféle oktatási tevékenységre.²⁹ Ebben a formában csak a világháború első éveiben működhetett az intézet, majd a tanítóhiány miatt visszatérnek a korábbi, ötéves formához. (Abkarovits, 2016. 88. o.)

A gyakorlatok terén – ahogyan korábban utaltunk rá – jelentősek az előrelépések az adott évben, ami a gyakorlati órák mennyisége és minősége terén is megmutatkozik.

A *hospitálások* esetében nemcsak csoportos, hanem egyéni feladatok kijelölése is megtörténik, amelyekről írásbeli összefoglalót készítenek, majd bemutattják a gyakorlóiskola vezetőjének, megbeszélik tapasztalataikat. Nemcsak szemlélődtek, hanem aktívan be is kapcsolódtak a munkába az adminisztráció vagy a gyakorlóiskolai tanulók tevékenységének elbírálása esetében. A hospitálások alkalmával továbbá rendszeresen lehetőséget kaptak egy-egy óra megtartására, ami a megtartott tanórák számát növelte.

Mind a 4., mind az 5. évfolyamokat két csoportra osztották a *tanítási gyakorlatok* esetében, amely csoportok vezetését az intézet tanárai végezték (Zentai Károly, Cs. Pogány István, Abkarovits Endre, Merő László), de az iskola újonnan kinevezett igazgatója, Somos Lajos is aktívan részt vett a munkában. Ebből is látható, hogy milyen fontosnak tartotta, és igen kiemelten kezelte a gyakorlati képzés területét az új körülmények között is az intézet. Minden tárgyból láttak

27 Értesítő 1937/38. 52. o.

28 Értesítő 1937/38. 47–48. o.

29 Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet és Fiúlíceum Évkönyve 1938/39. 1; 77. o (később ld.: Évkönyv)

bemutatóórát a diákok, de amennyiben szükségét érezték a tanáraik valamelyik terület esetében, akkor beiktattak újabbakat is. A negyedikés növendékek ekkor általában már a 4, míg az ötödévesek a 8 tanítási órát is megtartották, amit a más, külső iskolákban tartott órák csak tovább növeltek.³⁰

Rendszeresen végeztek tanórán kívüli tevékenységet, így pl. a Mikulás-nap, anyák vagy a madarak és fák napjának megszervezésével, a cserkészek vezetésével. A gyakorlati feladataik között tehát megjelennek egyre nagyobb intenzitással azok a tevékenységi formák, amelyek a tanórák megtartásán túl a tanítók mindennapos elfoglaltságai között szerepelnek.

Jelentős bővülés tapasztalható az 5. évfolyamosok heti 1 órás *pedagógiai gyakorlatok* stúdiuma kapcsán is. Az első félévben gyermekmegfigyelési feladataik kapcsán lélektani és testtani vizsgálódásokat végeztek, az intelligencia-vizsgálatok esetében pedig elsősorban a „*Binet-Simon és a Terman-próbák módszerét*” használták. A második félév óráin szintén több csoportra voltak bontva az évfolyamok, alkalmanként hazai és külföldi szakirodalmakat dolgoztak fel egy-egy növendék által. Ezt a munkát együtt értékelték, fontosabb részleteit szakszerűen kiemelték, rögzítették. A végzősök az előbbieken túl részt vettek a környezettanulmányok, valamint a kisdíjak személyi lapjainak elkészítésében, de aktívan bekapcsolódtak a szülői értekezletek megszervezésébe is.³¹

Látható, hogy igen jelentős bővülés, szakmai előrelépés történt az 1938-as tanévtől kezdődően a gyakorlatok tekintetében, amely lépések jól tükrözik az intézet elkötelezettségét a minél alaposabb gyakorlati képzettség nyújtásának tekintetében. Kirajzolódik az a törekvése az egri tanítóképzőnek, hogy az innen kilépő hallgatók már a pályájuk elején olyan gyakorlati tudással legyenek felvértezve, amely biztos alapot ad tanítói munkájukhoz. Az elképzelések megvalósításába viszont beleszólt a világháború, amely az intézmény életét is jelentősen átalakította az elkövetkezendő időszakban.

Összegzés

Végigtekintve a vizsgált évtizedeken, látható az a fejlődési ív, amely a gyakorlatok terén megvalósult az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőben. Megfigyelhettük, hogy már a kezdeti kétéves képzési idő – arányaiban – jelentős részét foglalta el a gyakorlati felkészítés, fontos hangsúlyt helyezve a hallgatók ilyen irányú ismereteinek gazdagítására. A tanulmányi idő fokozatos emelésével a gyakorlati stúdiumok, valamint a hozzá szorosan kapcsolódó egyéb foglalkozások száma is növekedett, igaz, nem minden esetben a kellő arányban, illetve formában történt meg a változtatás. Különösen nagy kihívást jelentett, és heves vitát is váltott ki a XIX. század utolsó évtizedeiben az osztott vagy osztatlan osztályokban történő gyakorlási forma kérdése, amelyre megfelelő

30 Évkönyv 1938/39. 63. o.

31 Évkönyv 1938/39. 63–64. o.

válaszként született az alkalmanként „összevont iskolában” folytatott gyakorlattanítás.

Az I. világháború utáni újabb és igen jelentős képzési idő-növekedés várt pozitív hatásai azonban elmaradtak. Egerben is jelentős létszámcsökkenést hozott az 1920-as évek elején bevezetett hatéves tanítóképzés, ezért csakhamar visszatérnek a korábbi formához. A gyakorlatok terén viszont nagy előrelépést jelentett egy teljesen önálló, minden más népiskolától független gyakorlóiskola létrehozása az 1923-as tanévtől. Ezt a folyamatot erősítette Szügyi Tajtler Géza igazgató-tanító 1927-es kinevezése az új iskola élére, akivel egy rendkívül elhivatott, sokoldalúan felkészült szakember lépett be a tanítójelöltek gyakorlati képzésébe.

Az egyre differenciáltabb módon – hospitálások, mintatanítások, próbatanítások, pedagógiai gyakorlatok stb. – történő felkészítéssel, a pedagógia és pszichológia területén megjelent legújabb tudományos eredmények gyakorlatokhoz kapcsolódó még intenzívebb beemelésével érzékelhető előrelépés figyelhető meg a vizsgált időszakban. A gyakorlati felkészítés terén létrejött eredmények kapcsán fontos továbbá megemlíteni azokat az intézeti tanárokat, akik nélkül az eredmények nem jöhettek volna létre a mindennapok során. Számosan közülük – a tanításon kívül – figyelemre méltó tudományos, művészeti és közéleti tevékenységet is folytattak, ezzel is példát mutatva a tanítójelölteknek későbbi értelmiségi, értékformáló munkájához. Különösen kiemelkedik a már korábban felsorolt, a gyakorlati képzésben is elkötelezett módon részt vevő tanárok közül dr. Somos Lajos, aki számos értékes szakmai javaslatával, a területhez kapcsolódó innovatív megoldásaival attraktív módon járult hozzá a jövőbeni tanítók még alaposabb gyakorlati felkészítéséhez.

Az egri tanítóképző az említett, hivatásuk iránt elkötelezett tanárok és a pozitív fenntartói szemlélet által válhatott a régió egyik meghatározó pedagógusképző intézményévé, amely a gyakorlati képzés terén is olyan felkészítést tudott adni diákjainak, amivel a korszak kihívásainak méltó módon meg tudtak felelni.

Irodalom

- Abkarovits Endre (2016): Az első magyar tanítási nyelvű tanítóképző. Új Pedagógiai Szemle. 66. évf. 2016/1-2. sz. 82–91. o. 2019. 08. 15-i megtekintés, Új Pedagógiai Szemle [online] http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/journals/upsz_2016_1-2_nyomdai.pdf
- Bartók Béla (2013): Az Egri Római Katolikus Érseki Tanítóképző. In: Petercsák Tivadar (szerk. 2013): *Az egri Domus Universitatis és Líceum*. Líceum Kiadó, Eger. 271–302. o.

- Bartók Béla (2019): Az egri érseki tanítóképző intézet 1828–1948 között. In: Bartók Béla – Nagy Andor (szerk.) (2019): *Az egyetemi tervektől az egyetemmé válásig – A Líceumhoz kötődő egri oktatás története*. EKE Líceum Kiadó, Eger. 81–90. o.
- Benkóczy Emil (1928): *Pyrker első magyar tanítóképzője*. Egeri Érseki Líceumi Könyvnyomda, Eger.
- Bodosi Béla (2009): *Az egri líceumi iskolák*. Líceum Kiadó, Eger.
- Dobos József (2005): *Az egri tanítóképző története 1828-1959*. EKF Líceum Kiadó, Eger.
- Egri Érseki Róm. Kath. Tanítóképzőintézet Értesítői (1896/97; 1915/16–1937/38)
- Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet és Fiúlíceum Évkönyve 1938/39.
- Kulcsár Krisztina (2014): Tanítóképzés a 19. század közepén. Letöltve: 2019. 08. 05. http://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/tanitokepzes_a_19._szazad_kozepen.html
- Mészáros István (2000): *A katolikus iskola ezeréves története Magyarországon*. Szent István Társulat, Budapest.
- Molnár Béla (2018): A gyakorlati képzés állapota és jellemzői a tanítóképző intézetekben a múlt század közepén. *Képzés és gyakorlat*. 16. évf., 2018/1. sz. Letöltve: 2019. 10. 05. http://trainingandpractice.hu/?q=hu/kepzes_es_gyakorlat/content/957558708
- Somos Lajos (1979): *Az egri tanítóképző fejlődésének főbb szakaszai az Első Magyar Népoktatási Törvény megszületésétől [1868] az intézet megszűnéséig*. Hevesi Művelődés 18. 1979/1. 25–35. o.
- Szakál János (1934): *A magyar tanítóképzés története*. Hollóssy János Könyvnyomtató, Budapest. Letöltve: 2018. 10. 10. https://mtda.hu/books/szakal_janos_a_magyar_tanitokepzes_tortenete.pdf
- Szecskó Károly (1994): *Somos Lajos*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.
- Szecskó Károly (2015): *Szügyi Trajtler Géza*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest.